

**Aen-Merckingen Van Den Eerw. P. Cornelius Hazart,
Priester der Societeyt Jesv.**

Hazard, Cornelius

Antwerpen, 1662

V. Aen-Merckikghe Op de feste Vraeghe. Of het achtste Capittel van het
22. boeck des Stadts Godts (namelijck aengaende de Reliquien, ende
Mirakelen) aan Augustino valschelijck roeghedicht is.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71393](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-71393)

schien uytgaven/ende vercochten voor Heylighen/ende ware Reliquien: ofte immers soo verhiehen/ende vermeerde den/als of sy wat heylighen hadden ghetweest.

Hoo segghen wy nu samen met D. E. in uw' Memory-boeck Pag. 607. Dat soodanigh omloopen, met soodanighe Reliquien, een particulier werck was, van eenighe, *stoif halsighe, weder spannighe, gheveynsde leughenachtinghe, ledighe, ende vagabonde*, niet het ghemeeen werck van de Kercke, die daer niet recht gheen behagen aen en hadde, *soo ghy seght in nye Catholijcke Waeheydt* pag. 613.

V. AEN-MERCKINGHE

Op de feste Vraeghe.

Of het achtste Capittel van het 22. boeck des Stadts Godts (namelijck aengaende de Reliquien, ende Mira- kelen) aan Augustino valscherlijck toeghedicht is.

D. Cabeljau in sijn Catholijcke Waeheydt Pag. 614. seght dat jae met dese woorden: Wy segghen dat het niet *Augustinus* is, die dese vertellinghtjes heeft naeghelaten, maer een ander, die de selve *Augustino* verkeerdelyck toeghedicht heeft.

Wy sijn segghen bevestigt hy/ met d'autho- tept van Ludovicus Vives, die sijn aen-merchin- ghen op dat voorzepde Capittel ghemaecht heeft/ ende met het oordeel vande Leuvensche Docto- ren.

Ick hebbe in mijn Staelje Pag. 43. 44. dec. ghe- thooont/ datter gheen apparentie en is/ dat Ludovicus Vives, ofte de Leuvensche Doctoren, sulckig seg- ghen/of voorgheven.

He

Het heel verschil dan/dat wyp hier voor hebben/
bestaat over dese woordien van Vives:

Het is buyten twijfel, seydt hy/dat in dit Capittel veel dinghen tot verclaringhe zijn byghevoeght, van soodaniche, die alle de schriften van groote autheuren met hare onreyne handen plachten te beklecken. Daerom sal ick sommiche van die dinghen af snijden, of naelaten, andere, nae mi,ne ghewoonte, sal ick te vreden wesen met de selve aen te teecken.

Hier op hebbe ick in myn Staetje Pag. 47. ghemaeckt dit argument: Ludovicus seght dat hy sommiche dinghen sal naelaeten, (te weten/die hy meynde niet vast te gaen) ende dat hy andere sal aen teecken (te weten die hy meynde twijffelachtigh te zyn) Maer de miracelen die in dit Capittel verhaelt werden en heeft hy niet naaghelaten noch aenghetoeckent, als twijffelachtigh: Ergo/ volghengs het oordeel van Ludovicus Vives, soo en zyn die miracelen/ de welcke in dat Capittel verhaelt worden niet alleen niet twijffelachtigh/ maer gaen vast/ende sekter.

Wat seght D. Cabeljau op dit argument? hy swijght: Niet wonder / want ick en sie niet hoe hy hier in forma can upspertelen:

Bemerkt / dat ick hem in myn Staetje Pag. 44. beschuldight hebbe dat hy de woordien Vives verkoort hadde / verwijghende namelijck dese leste woordien: Daerom sal ick sommiche van die dinghen af snijden, andere sal ick te vreden wesen aen te teecken.

D. Cabeljau seydt hter op: Indien Pater gheseyt hadde, het konder wel by ghedaen gheweest zijn, dan was het wel, want men konder by doen, oock nalaten soo men wilde, sonder eeniche veranderinghe van sin.

Ende ick segghe wederom / dat die woordien moesten nootsakelijck daer hy ghevoeght woerden / ofte andersins / dat den gantschen sin onvolmaecht was / ende men niet en kost weten wat epghentlijck het vonnisje was van Vives aengaende die miraculen in het besonder: Welch vonnis

bonnig alleenlyck blijkt uyt die leste woorden/
die ghy verweghen hebt.

Maer D. Cabeljau seght: **De woorden die ick
hypgebracht hebbe** / waren ghenoechsaem, om
te thoen dat dit achtste Capitel van het twee-en-
zwintichste boeck vande stadt Godts, door een quade
Munnick handt seer was vervalscht, derhalven dat men
op de vertellinghjes daer in begrepen gheen staet te ma-
ken hadde.

**Ten volghet niet/want indien men daer gheen
staet op te maeken hadde / waerom en heeft se
dan Ludovicus Vives niet achterghelaten als niet we-
sende Augustini? waerom en heeft hy se niet aen-
geteekent als twijfelaerich/oste verwerpelicke
want dat was sijn meijninge te doen (soo hy dup-
delijck sept) in andere dinghen die ooste twijf-
elaerich waren/oste vervalscht. Thoont my in-
dien ghy kont/dat Vives een mirakel alleen/ van
soo vele die in dat Capittel verhaelt werden/ in
twijfelaericheit heeft ghetrocken/oste aenghe-
teekent als niet wesende van Augustino.**

Daer en boven hebbe ick D. E. in myn Stael-
tie pag 47. uyt ghemaent dat ghy my pmaent sout
voorzstellen/namelyck vande oude ryden (want
het bonnisse van ul. Iest opghetomen Docte-
ren en is hier niet meer als een O in t'eyser) de
welcke van de mirakelen die in dit Capittel ver-
haelt worden ghetwijfelt heeft: **Gh' hebt hier
op wederom gheswegen: Hebt ghy dan in Er-
asmo selve/die nochtans soo vrye bonnissen strijkt
over de schriften van Augustinus, niet kunnen vin-
den deses aengaende tot u voordel & soo jaer
waerom dat niet voorghestelt & soo neen? soo ist
een klaer-reecken/dat Erasmus hier den dach niet
en heeft deurghesien/andersing hy soude/buyten
twijfel/dit Capittel / ende alle die vertellingh-
jes agheschafft/ende verwozen hebben/als niet
wesende gheschreven van Augustino.**

**Ten anderem ghy moet my bekennen / dat Lu-
dovicus Vives seght/ dat hy versheyden manuscri-
ten**

pten, ende drucken vande schriften Augustini heeft
hy de handt ghehadt/ wanneer hy voor hadde de
selve schriften t'herducken; ende soo t'bljckt
metter daer / in alle die oude Manu-scripten, en
drucken, heeft Viues dat Capittel met alle die mi-
takelen/ ende vertellingis ghebonden / soo is
dit dan een teeken dat onse voordonders ghe-
bonnist hebben/ dat sy soo wel het epghen werck
waren van Augustinus, als alle de hoeken/ ende
Capittelen/ ende verhaelen vande Stadt Godts/
daer dit voornoemde achtste Capittel mede in
besloten is.

Voordonders/ hebbe ick in myn Staetje ghethoont
pag. 46. Dat Ludovicus Vives, seggende dat in dit
Capittel eenighe vervalschingen sijn / niet en
spreekt van eenighe ghewichtighe saken / die
souds vervalscht sijn/ maer alleenlyk van eenighe
woordtekens / de welcke hy oock daertelyk
aenrekkent.

Ghenomen het was soo, seyt D. Cabeljau, soudet
even wel ni er sijn een groten reden, om te twijfelen,
of niet de selve handt, die de woorden hieren daer ver-
valscht hadde, oock met eenen, saeken daer moght by-
ghedaen hebben van t'zijne, om se op den naem van
Augustinus te venten?

Was dit reden ghenoeg om daer aen te twijf-
felen/ waerom en heeft dan Ludovicus Vives daer
aen niet ghetwijffelt / waerom en heeft hy niet
t'seffens/ ofte dat heel Capittel overgheschlagen/
ofte die vertellingis upgheschrapet / ofte ten
minsten de selve aengheteekent als twijfslach-
tisch/ ende niet van Augustino ghemaecte

Doch/ seyt D. Cabeljau: Vives gaet inder daer ver-
der, en spreekt expresselijck van byghvoeghde din-
ghen.

Laet ons die hoozen/ ende sien of het oock vast
gaet.

Voor eerst citeert ghy Vives, daer hy seyt: Die
woorden: *Alwaer hy de heylige Reliquien aenreekte, en
werden in gheen oude boeken ghevonden.*

A

Icken kan niet begrijpen wat Vives sg over-
ghekomen dit te stellen in syne aenmerkingen/
daer hy nochrang die woorden niet ghestelt en
heeft in den text selve / want Augustinus , en
spreekt daer van gheen aenraeken der Reli-
quien.

Doch ghenomen het was soo; Vives heeft in de
oude boecken ghebonden / vatter een doot kindt/
door het aenraecken vande Reliquien des H.
Stephani sg levendich gheworden; dat den sone
van eenen sekeren Irenus nu doot wesende/
soo hy bestreken was met de olpe desg selfs H.
Martelaers/tot het leven ghekommen sg; dat een
blinde vrouwe door het aenraecken der bloemen
met de welke de Reliquien bestropt waren/haer
ghesicht heeft ghekegheghen: Dit alte mael segghen
ich/ moet Vives in alle oude boecken / ende Ma-
nuscripten ghebonden hebben / anders sing hoe
soude hy dit ghestelt hebben/ende daer over geen
annotatione ghemaect? ghenomen dan/ dat in de
oude boecken dese woorden niet ghestaen en had-
den: Alwaer hy de Heyliche Reliquien aenraeckte, ist
niet ghenoegh dat Augustinus dit elderg sept/ om
goet te maken/ dat men de Reliquien mach aen-
raecken/tot ghene singhe etc

Ten tweeden seght D. Cabeljau: Vives seyt, dat het in
andere boecken niet ghelesen en wert, dat de Bis-
schop toebracht de Reliquien vande Martelaer Stephanus.

Dit sg immers openlyck ghebe uselt: Want
Vives seght heel contrarie: Hoocht sijn epghen
woorden: In andere boecken, sept hy / wert alsoo
ghelesen: Als de Bisshop Praeictus toebracht de Reli-
quien van den alderheerlijcksten Martelaer Stephanus.
Ghy wilt hebben Domine Cabeljau, dat Vives sou
segghen/ dat in andere boecken niet ghelesen wert, dat
de Bisshop de Reliquien toebracht, ende Vives daer
teghen seght / dat het in andere boecken ghelesen
wert; sg dit niet heel contrarie aen t'ghene ghy
hem toeschijst: Ende de wylle ghy wilde bethoo-
nen

nen dat hier questie was van sacken selbe / ende niet van enckele woorden; heft ghp niet ghemerkt dat Vives hier alleen spræcht vā een enckel woort & te weten / dat in sommighe boecken stont / de Bisschop Projectus in andere de Bisschop Præictus, vervolgens dat het hier alleen op aen quam / of die Bisschop / de welcke de Reliquien vande H. Stephanus droegh / ghenoeamt was PROJECTVS: ofte oock / of men doog dit woordeken projectus moet verstaen / den vo: seyden; t'welck doog dit woordeken præictus heter uytgedrukt wert. Wat dunkt u: is dit handelen van sacken selbe (soo als ghp bewijzen most) ende niet van enckele namen / of woordden?

Ten derden seght ghp: Vives segt / dat in de oude boecken niet te vinden en sijn / dese woordden: Draegende de Heylige panden. Wat woordeken / draeghende, en heeft Ludovicus Vives niet / dat hecster D. E. byghelapt. Vives segt alleen / dat elders niet te binden en sijn dese twee woordden: Heylige panden: blijft eben wel dat de Bisschop de Reliquien vande H. Stephanus toebracht / soo Augustinus te boren segt / en datter een blinde vrouwe is ghekommen / tot den draeghende Bisschop: Wat droegh hy: de H. H. Reliquien vande H. Stephanus, soo Augustinus boven ghescriψt hadde, indier voeghen dat dese twee woordden: De heylige panden, daer by gheboeght sijn alleen tot meerder verklaringhe / ende is enckelijck een herhaelinghe van de eghen woordden Augustini, wat verbauschinghe is hier in gheleghen? ofte wat veranderinghe van sacken selbe / daer het alleen op aen komt op dese twee woordden: Heylige panden?

Ten vierden seght ghp: Vives segt / dat hy moede was van sulke kleyne dinghen aen te teekenen, vande welcke hy niet en twijfelde, ofte ly waren van ymaer, die sich veel liet voorstaen verandert,

Niet sonder reden was Vives moede van sulke kleynen dinghen aen te teekenen / want in der

waerheyt/ ten waren maer heuselineert en/ ende hiermede gheest Vives openlijck te kennen / dat het hier niet en quam op de saken selve/maer alleen op eenighe woordtekens/de welcke in dit Capittel verstelt/oste verandert souden sijn/oste ghevoeght tot meerder verklaringhe.

Outs verre van daer dat Ludovicus Vives soude ghevoordelt hebben dat die mirakelen / ende vertellingshijes / die by Augustinus te binden sijn/ hem verkeerdelijck souden toeghedenck wesen: Dat Vives in teghendeel/niet een van alle en heeft aengheteekent als twijffelachtich/oste niet vast gaende/oste vervalscht sijnde / maer de selve allegaer in sijnen druck heeft ghestelt / tot een teken dat hy se in alle oude Manuscripten,ende drucken ghebonden hadde. Wat wonder dan dat de Doctoren van Leuven, dese annotatie van Vives hebben gelaten/ghemerckt/dat sy goet is/ eude van gheender consequentie/ als alleen van eenige woordtekens?

Ten vijfden, seght ghp: Al en hadde dese Vives geen waerschouwinge ghedaen van vervalschinge in dit ghe- noemde Capittel, het en konde even wel niet bedeckt blijven voor de gene die *Augustini* schriften met eenige aendacht ghelesen, ende eenichsins kennisse van sijn stijl genomen hebben, want die sullen datelijck bevinden, dat in de meeste praetjes van dit Capittel *Augustini* stijl ontbreeckt.

Contrarie is waer; Want indien ymant het heel schrift vande stadt Godts/ aendachtelijck wil overlesen / hy sal bevinden dat den stijl van dit achste Capitel precijp over-een-komt met den stijl van alle de andere: C'waer oock grootelijc te verwonderen / dat noch Erasmus die D. Cabeljau, soo machtich pryst / noch Ludovicus Vives, die de sake grondelijck ondersocht heest/noch de Doctoren van Leuven dit onderschept van stijl souden ghesien hebben, ende dat D. Cabeljau met sijns ghelycke alleen / hier verlichte/ ende gheopende oogen soud' hebben.

Vpt

Hpt alle het voorgaende / blijkt soo klaer als den middach dat dit voorwoende achste Capitel van het tween en twintichste boeck vande stadt Godis niet van een ander / maer van Augustino selve ghemaeckt is.

Ghenomen seght D. Cabeljau , dat het waerlijck Augustini eygen woorden warē, die daer staen, daer soude weynich voordeel uyt te halen sijn voor de Religieuse aenbiddinghe der Reliquien.

Wat voordeel wyp hier hebben / kan een peder sien Boven , in de tweede aen merckinghe op de derde vraeghe.

T'is wat anders seght D. Cabeljau , datter in de tijden Augustini somtyts enighe mirakelen , ontrent de graven der Martelaren geschiet sijn; als dat die Martelaren, ofte haer doot-beenderen wierden devotelijck aenghebeden, het eerste soude maer te vinden sijn in den text: niet het tweede.

Alle beyde; soo sick in de voorsepde Aenmerckinge gheghoont hebbe.

Hu/ laet het wat ander sijn/ dat Godt mirakelen doet ontrent de graven der Martelaren/ als die Martelaren te eeren: de bzaeghe is/ of die mirakelen gheen ghenoechsarie beweegh-reeden en sijn om de Martelaren / hare graben/ ende Reliquien te eeren : soo sae : soo stemt ghy ong toe dat wyp begheeren. Soo neen : waerom en moghen wyp niet eeren / t'ghene Godt selve ver eert?

Voorders seght D. Cabeljau dat ick hebbe soeken te doen blijken/ dat men ten thde Augustini de Reliquien devotelijck heeft ghe-eert ende dat in t'empel van Me-vrouw van het dorp Victoria. Maer seyt hy/ ongheluckelijck.

Op lieve/ waerom ongheluckelijck!
Daer wert alleenlijck verhaelt, seght D. Cabeljau, dat die Me-vrouw in een heylige devotie , hare lofsanghen , ende ghebeden aldaer quam uytstorten voor den Heere.

Ik en weet niet wat ghy het ghemeen volck
S; noch

noch al sult wijg maeken: Maer seght Augustinus, dat sy hare los sanghen ende ghebeden quam doorn VOOR DEN HEERE: Wat verstaet ghy hier dooz? dat sy hare ghebeden alleen voor den Heere? ofte niet? so ja: thoocht my waer Augustinus dit seght: sooo niet? soo hebbe ich eben groot recht om te segghen dat sy hare ghebeden deden ende tot den Heere / ende samen tot de Martelaren voorz hare Reliquien.

Maer ghy seght/ ghenomen dat aldaer eenighe Reliquien van die Martelaren waren gheweest . het is wat anders by de selve te aenbidden, soo het woordken, *By*, alleenlyk een wijst de plaatse der aenbiddinghe, dan te aenbidden de Reliquien selve, ofte de personen, welckers Reliquien het zijo, het eerste laet de text wel toe, maer niet het tweede,

Ich sende hier den leser wederom tot de tweede aenmerkinghe op de derde vraghe, hier boven: Alleen voeghe ich dit daer by: dat sy ten tijden Augustini, hare knien gheboghen hebben voor de Reliquien/want Augustinus seght in dat Capittel/ dat her t'shuen ijde de ghelvoonte was/ de knien te buyghen, ofte oock op de aerde te legghen int ghebedt(*nobis DE MORE genua fagentibus, atque incumbentibus terra*)ende D. Cabelau moet my bekennen dat men ten tyde Augustini, in de Kercken der Martelaren/ daer hare Reliquien rusteden/ heeft ghebeden/ende los sanghen ghesonghen voorz de selve Reliquien / ergo dat men de knien gheboghen heeft voorz de Reliquien: hoe sal my D. Cabelau upt Augustino nu konnen bewijzen/ dat dit buyghen der knien niet en is gheschiedt ter ceren banden Reliquien? (want waerom iijst dit gedaen voorz / of by de Reliquien? waerom op de plaatse daer de Martelaren begraven laghen? waerom op de Reliquien sacrificien gedaen etc.) nu staet het D. Cabelau toe/ alle mijne redenen in t'besonder te nierre te doen/ende dan daer teghen de sijne te stellen/om ons t'overtuigen van contrarie. Tot hier toe blijft het ontwachthit / dat niemand ten ijde

VI. AEN-MERCKINGHE.

Op de sevenste vraeghe.

Of in de Roomscke Kercke oyt sooda-
nighe Reliquien sijn bewaett ghe-
weest, soo als *D. Cabeljau* haer toe-
schrijft.

Dominus Cabeljau in sijn Catholijcke Waerheit
Pag. 609. Vraeght: Wat versckeringhewy hebben
van onse Reliquien, dat sy oprecht sijn als namelijck
van de Vederen uyt Gabriels vleugel, van het ghelyc
der Ierusalemscche klokken, den aessem van Ioseph, ende
van duysent dierghelijcke beuselinghen? Ende in sijn
Memory. Boeck, *Pag. 609.* seght hy / dat ick my hier
seer aen stoote, ende socke dewerelt wijs te maeken, dat
die vāde Roomscche Kercke hier schandelyck van *D. Ca-
beljau* werden beloghen.

ICK segghet noch; want Ten eersten: Ick hebbe
tot noch toe niet een bewijs ghesien / dat een re-
delijck verstant soude kunnen/ ick en segghe niet
overtupghen / tae selfs niet een fierken roeren
om aen te nemen dat de Roomscche Kercke oyt
soodanighe Reliquien soude bewaert hebben.

Ten tweeden ick bevinde dat de Schijvers van
Partyc d'esaengende soo verschepdelyck han-
delen dat sy meer schijnen te gypchelen / als te
spreken in t'ernst.

ICK meyne dat ick dese selve Materie / in een
seker kleyn Tractaet van my geschreven teghen
D. Renesse Predikant tot Breda, soo bondelyck we-
verlegt hebbe / dat niemand van Predikanten